

12.12.2011

Dnro 2361/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

POLIISI KULJETTI HENKILÖT POLIISIASEMALLE ILMAN LAILLISTA PERUSTETTA

1 KANTELU

Kantelija pyysi 28.6.2010 päivätyssä valtioneuvoston oikeuskanslerille osoittamassaan kirjeessä, jonka apulaisoikeuskanslerin sijainen siirsi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetun lain 1 §:n 1 momentin 2 kohdan ja 2 §:n nojalla oikeusasiamiehen käsiteltäväksi, Keski-Suomen poliisilaitoksen poliisimiesten menettelyä neljän henkilön kiinniottamisessa 4.6.2010. Kantelija ilmoitti kirjoittavansa A:n puolesta. A oli yksi poliisin toimenpiteen kohteista. Kantelija ei ole esittänyt valtakirjaa A:lta.

Kantelijan mukaan neljä "maassa laillisesti asuvaa afrikkalaista maahanmuuttajaa pidätettiin kahvilan terassilta suurieleisesti seitsemän poliisin ja neljän poliisiauton voimin ilman mitään kunnollista selitystä".

Kantelijan kirjoituksessaan esittämä arvostelu kohdistui erityisesti toimenpiteen kohdistamiseen kirjoituksessa mainittuun neljään henkilöön, kun etsittyjen henkilöiden tuntomerkit sopivat vain yhteen paikalla olleeseen henkilöön.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Eräs henkilö teki Jyväskylän poliisiasemalle rikosilmoituksen törkeästä pahoinpitelystä, joka oli tapahtunut 30.5.2010 noin klo 16.

Ilmoittajan mukaan hän oli ollut 29.5.2010 klo 3–3.30 välisenä aikana Jyväskylässä ravintolassa, jossa hänelle oli tullut sanaharkkaa kahden tummaihoisen henkilön kanssa. Toinen miehistä oli sanonut ilmoittajalle "I will kill you. You are a dead man." Ilmoittaja oli tilanteessa kertonut näille henkilöille nimensä ja osoitteensa.

Seuraavana päivänä 30.5.2010 noin klo 16 aikaan ilmoittajan kotipihaan oli tullut henkilöauto, jossa oli kaksi tai kolme tummaihoista mieshenkilöä. Tilanne oli kehittynyt niin, että ilmoittaja oli mennyt läheisen lammen rannalle miesten kanssa ja siellä olivat odottamassa hänen edellisenä aamuyönä

tapaamansa henkilöt. Miehet olivat alkaneet pahoinpidellä ilmoittajaa. Ilmoittajaa oli lyöty ja potkittu sekä häntä oli viillelty veitsellä.

Vanhempi rikoskonstaapeli sai tutkittavakseen em. jutun. Ilmoittajan kertoman perusteella vanhempi rikoskonstaapeli hankki valvontakameran kuvat sunnuntailta 30.5.2010 klo 3 ja laittoi kuvat poliisilaitoksen sisäiseen tiedotuskanavaan ilmoituksin, että kuvassa esiintyvät törkeään pahoinpitelyyn epäillyt henkilöt.

Rikosylikonstaapeli oli 4.6.2010 työvuoronsa jälkeen liikkeellä Jyväskylän keskustassa ja havaitsi terassilla istumassa neljä tummaihoista henkilöä, joista yhden hän tunnisti em. valvontakameran kuvassa olleeksi henkilöksi. Rikosylikonstaapeli soitti poliisilaitoksen kenttäjohtajalle havainnostaan.

Paikalle tuli poliisipartio ja mainitut neljä henkilöä kuljetettiin poliisiasemalle. Henkilöistä kolmen osalta todettiin välittömästi, että heillä ei ollut asian kanssa mitään tekemistä, mutta neljäs otettiin kiinni, kunnes seuraavana päivänä selvisi, että poliisin tiedotuskanavalle laitettu kuva oli väärältä päivältä. Epäillyt henkilöt olisivat olleet 29.5.2010 klo 3 otetussa valvontakameran kuvassa. A oli yksi niistä kolmesta, joiden osalta selvisi poliisiasemalle kuljetuksen jälkeen, ettei heillä ole asian kanssa mitään tekemistä.

3.2

Valvontakamerakuva poliisin sisäisessä tiedotuksessa

Saadut selvitykset

Vanhempi rikoskonstaapeli kertoo selvityksessään käsittäneensä asianomistajan kuulustelussa tapahtumien alkuajankohdan väärin, minkä seurauksena hän oli laittanut poliisilaitoksen sisäiseen tiedotukseen väärin henkilöiden kuvan. Vanhempi rikoskonstaapeli kertoo kysymyksen olleen inhimillisestä erehdyksestä.

Rikosylikomisarion lausunnon mukaan koko poliisitoiminnallinen tilanne sai alkunsa vanhemman rikoskonstaapelin vahingossa tiedonvälityskanavalle laittamasta väärästä kuvasta. Rikosylikomisarion mukaan inhimilliseen erehdykseen vaikutti se, että kummankin päivän kuvissa mainittuun kellonaikaan esiintyi tummaihoisia ulkomaalaistaustaisia miehiä.

Poliisilaitos katsoo lausunnossaan, että tapahtumaketjun on tässä tapauksessa aiheuttanut väärältä päivältä inhimillisen erehdyksen vuoksi sisäiseen tietojärjestelmään laitettut valokuvat, jotka sisällöllisesti johtivat poliisitoiminnan väärään kohdentamiseen. Lausunnon mukaan tämän inhimillisen vahingon seuraukset on pyritty korjaamaan mahdollisimman nopeasti ja niin hyvin kuin mahdollista. Pitkäaikaisimman vapauden menetyksen kohteeksi joutuneen osalta asia on selvitetty hänelle henkilökohtaisesti eikä hän ole esittänyt asiassa vaatimuksia eikä kannellut poliisin toiminnasta.

Poliisihallitus pitää lausuntonsa mukaan erittäin tärkeänä, että poliisilaitoksen johto on saattanut lausuntonsa poliisitoimintalinjalle tiedoksi. Käsillä olevassa asiassa tapahtunut inhimillinen erehdys on aiheuttanut rikoksen selvittämisen kannalta vääriin henkilöihin kohdistuneen perusoikeuksiin puuttamisen. Poliisihallitus korostaa riittävän huolellisuuden vaatimusta kaikessa poliisitoiminnassa, jotta tapauksen kaltaisilta tapahtumilta tai muilta tarpeettomilta taikka virheellisiltä perusoikeuksiin puuttamisilta vältyttäisiin.

Sovellettavia säännöksiä

Valtion virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Arviointi

Valtion virkamieslain vaatimukseen asianmukaisesta tehtävien suorittamisesta sisältyy yleinen huolellisuusvelvollisuus. Yleinen huolellisuusvelvollisuus tarkoittaa tavanomaista huolellisuutta. Se, millaista huolellisuutta kussakin tilanteessa vaaditaan, on pitkälti riippuvainen yksittäisen virkatehtävän sisällöstä ja luonteesta.

Kysymyksessä olevan virkatehtävän osalta pidän selvänä, että rikoksesta epäillyiksi ilmoitettujen henkilöiden kuvien kohdalla on huolellisesti varmistauduttava siitä, että kysymys on tarkoitettujen henkilöiden kuvista. Käytettävissäni olevan tutkintailmoituksen perusteella epäillyn rikoksen asianomistaja näyttää varsin selvästi kertoneen sen ajankohdan, milloin hän oli tavannut törkeästä pahoinpitelystä epäillyt henkilöt ravintolassa.

Tavanomaisella huolellisuudella väärän valvontakameran kuvan laittaminen poliisilaitoksen sisäiseen tiedotukseen olisi ollut vältettävissä. Kun kysymys on toimenpiteestä, jonka perusteella henkilö voi joutua perusoikeuksiensa kajoamisen kohteeksi – kuten tässä henkilökohtaisen vapauden – on huolellisuusvaatimus mielestäni erityisen korostunut. Saatan käsitykseni vanhemman rikoskonstaapelin tietoon.

3.3

Tapahtumat 4.6.2010

Saadut selvitykset

Rikosylikonstaapeli kertoo käyneensä kyseisenä päivänä lävitse poliisin sisäistä "Tutkinta ja tunnistus" -palstaa ja panneensa merkille väkivaltaryhmän tiedotteen törkeästä pahoinpitelystä ja sen liitteenä olevan valvontakameran kuvan kahdesta tummaihoisesta miehestä.

Kulkiessaan työvuoron päätyttyä kotiin hän havaitsi erään ravintolan terassilla istumassa neljä tummaihoista miestä, joista yhden hän tunnisti lähes varmasti valvontakameran kuvan esittämäksi henkilöksi. Rikosylikonstaapeli soitti kenttäjohtajalle ja jäi odottamaan poliisipartion saapumista paikalle. Partion saavuttua rikosylikonstaapeli osoitti partiolle ko. seurueen ja poistui sittemmin paikalta.

Vanhempi konstaapeli B kertoo selvityksessään olleensa tapahtuma-aikaan partiossa yhdessä vanhempi konstaapeli C:n kanssa. He saivat kenttäjohtajalta kiireellisen tehtävän mennä em. paikalle. B:n partio oli paikalla ensimmäisenä. Heidän jälkeensä paikalle tuli myös muita partioita.

B kertoo menneensä C:n kanssa miesten luokse ja kertoneensa heillä englanniksi, että yhden heistä tuntomerkit sopivat valvontakameran kuvassa olevaan mieshenkilöön. Kaikkien neljän paikalla olleen mieshenkilön henkilöllisyys tarkastettiin henkilöllisyystodistuksista. B kertoo, että paikalla olleille partioille tuli määräys viedä kaikki neljä henkilöä poliisiasemalle asian selvittämiseksi. B:n mukaan kaikki paikalla olleet poliisimiehet käyttäytyivät asiallisesti.

Vanhempi konstaapeli C kertoo selvityksessään alkutapahtumista samalla tavalla kuin B. Lisäksi hän kertoo, että partioilla ei ollut mahdollisuutta saada valvontakameran kuvaa tapahtumapaikalle, minkä johdosta ei pystytty varmistumaan, sopiiko muu joku mainituista neljästä henkilöstä rikosylikonstaapelin tunnistaman henkilön lisäksi valvontakameran kuvassa esiintyviin kahteen henkilöön. Tämän joh-

dosta ylikonstaapeli D päätti, että asian varmistamiseksi kaikki neljä miestä kuljetetaan poliisiasemalle. Poliisiasemalla selvisi, että rikosylikonstaapelin tunnistama henkilö oli valvontakameran kuvan esittämä henkilö. Sen sijaan muiden kolmen osalta selvisi, että he eivät esiinny kuvassa. Heille pahoiteltiin tapahtunutta ja he saivat poistua.

Ylikonstaapeli E kertoo olleensa partiossa vanhempi konstaapeli F:n kanssa toimien partionjohtajana. Saapuessaan paikalle muut paikalle tulleet poliisimiehet puhuttelivat mainittuja neljää mieshenkilöä. E:n ja F:n tehtäväksi jäi kuljettaa kaksi miehistä poliisiasemalle. E:n mukaan poliisiasemalla asian selvittelyyn kului noin 15 minuuttia.

Ylikonstaapeli D kertoo toimineensa tilanteessa määrättyinä tilannejohtajana. Paikalla kaikilta neljältä terassilla olleelta mieheltä tarkastettiin henkilöllisyystodistukset ja heille kerrottiin, että valvontakameran kuvassa esiintyy varmuudella ainakin yksi paikalla oleva henkilö. Kuvassa oli myös toinen henkilö, jonka tunnistus ei ollut varma ja koska partioilla ei ollut kuvaa mukanaan, kaikki neljä henkilöä päätettiin käyttää poliisiasemalla asian varmistamiseksi. Poliisiasemalla varmistui, että vain yksi neljästä henkilöstä esiintyi valvontakameran kuvassa ja hänet otettiin kiinni rikoksesta epäiltyinä. Muiden annettiin poistua välittömästi. Asiaa pahoiteltiin. D:n näkemyksen mukaan tilanteessa toimitettiin asiallisesti.

Rikosylikomisarion mukaan asiassa on toimittu lainmukaisesti.

Poliisilaitoksen lausunnon mukaan menettely on ollut oikea ja toimenpiteet on suoritettu hienotunteisesti aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Poliisilaitos korostaa sitä, että tutkittavana on ollut törkeä pahoinpitely, jonka selvittäminen on yhteiskunnallisesti ja uhrin kannalta tärkeää. Toimenpiteen kohteille aiheutunut vapaudenmenetys oli erittäin lyhytaikainen eikä heidän oikeuksiaan tarpeettomasti loukattu.

Sovellettavat säännökset

Esitutkintalain 17 §:n 1 momentin mukaan jokainen, jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä rikoksesta tai jonka läsnäolo esitutkintatoimenpidettä suorittaessa on muutoin tarpeen rikoksen selvittämiseksi, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan sen kihlakunnan alueella, missä hän oleskelee.

Esitutkintalain 18 §:n 1 momentin mukaan, jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa sinne. Epäilty voidaan kutsuttakin noutaa esitutkintaan, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, ettei hän noudata kutsua tai että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita häviyttämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa.

Esitutkintalain 19 §:n 1 momentin mukaan rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muuhun saman kihlakunnan alueella olevaan paikkaan, jos häntä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla. Jos hän ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy noudattamasta kehotusta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

Poliisilain 10 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa. Pykälän 2 momentin mukaan poliisimiehel-

lä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

Arviointi

Totean aluksi, että arvioin poliisin menettelyä siltä osin kuin se koskee kolmen, valvontakameran kuvan perusteella tapahtumapaikalla tunnistamatta jääneen henkilön kuljettamista poliisiasemalle.

Tunnistetun henkilön osalta asiassa ei käytettävissäni olevan aineiston perusteella ja sen johdosta, että hän ei ole asiassa kannellut, ole aihetta laillisuusvalvonnallisiin toimenpiteisiin. Minulla ei ole aihetta epäillä, etteikö hänen kiinniottamiselleen toimenpiteestä päättäneiden poliisimiesten käytössä olleiden tietojen perusteella ole tuolla hetkellä ollut lainmukaisia edellytyksiä (vaikka sittemmin on ilmennyt, että toimenpide on kohdistunut väärään henkilöön väärän valvontakameran kuvan johdosta).

Mitä tulee kolmen tapaamispaikalla tunnistamatta jääneen henkilön poliisiasemalle kuljettamiseen, totean käytettävissäni olevan aineiston ja saamani selvityksen perusteella pitäväni mahdollisena, että heiltä on voitu otaksua saatavan selvitystä rikoksesta tai heidän läsnäolona esitutkintatoimenpidettä suoritettaessa on muutoin ollut tarpeen rikoksen selvittämiseksi esitutkintalain 17 §:ssä tarkoitettu tavoin.

Koska myös muilta kuin asianosaisilta ja todistajilta on saatavissa selvitystä rikoksesta, voidaan saapumisvelvoite ulottaa koskemaan myös muita kuin mainittuja henkilöryhmiä. Henkilöä saatetaan joutua kuulustelemaan esitutkinnassa, vaikka hänen asemansa ei olekaan vielä selvitetty (Helminen–Lehtola–Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot, s. 288). Valvontakameran kuvasta tunnistetun henkilön lisäksi kuvassa oli toinen henkilö. Epäillyn rikoksen asianomistajan kertomuksen mukaan pahoinpitelijöitä oli ollut useampia. Näin ollen voidaan pitää perusteltuna, että tunnistetun henkilön seurassa olleen kolmen henkilön läsnäolo esitutkinnassa oli tarpeen sen selvittämiseksi, oliko joku heistä kuvasta tunnistetun henkilön lisäksi kuvassa.

Edellä olevan perusteella on selvää, että poliisilla olisi tilanteessa ollut oikeus kutsua henkilöt saapumaan poliisiasemalle esitutkintaa varten. Kysymys on ollut vakavan rikoksen tutkinnasta, jonka selvittämisintressi on poliisilaitoksen lausunnossa esitetyin tavoin suuri.

Sen sijaan henkilöiden välittömälle kuljettamiselle poliisiasemalle vastoin heidän tahtoaan ei ole ollut lainmukaisia perusteita. Perustelen näkemystäni seuraavasti.

Henkilöt eivät ole olleet tuossa vaiheessa rikoksesta epäiltyjä, joten heidän osalta ei ole ollut olemassa pakkokeinolain mukaista oikeutta kiinniottamiseen. Koska he eivät ole olleet rikoksesta epäiltyjä, ei heidän osalta ole voinut tulla sovellettavaksi myöskään esitutkintalain 18 §:n 1 momentin toisessa virkkeessä tarkoitettu tilanne. Momentin ensimmäinen virke ei ole voinut tulla sovellettavaksi, koska henkilöitä ei saadun selvityksen valossa ole kutsuttu esitutkintaan eivätkä he ole myöskään jättäneet kutsua noudattamatta.

Kysymys ei myöskään ole ollut esitutkintalain 19 §:ssä säädetystä tilanteesta, joka koskee rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun henkilön velvollisuutta osallistua esitutkintaan. Kysymys ei myöskään ole ollut poliisilain 10 §:ssä tarkoitettusta tilanteesta – saadun selvityksen mukaan henkilöt olivat selvittäneet poliisille henkilöllisyytensä.

Henkilökohtaiseen vapauteen ei saa puuttua ilman laissa säädettyä perustetta. Totean, että tilanteessa ei ole ollut laissa säädettyä perustetta kuljettaa ko. kolme henkilöä vastoin heidän tahtiaan poliisiasemalle.

Lainmukainen menettely tilanteessa olisi ollut se, että henkilöt olisi esitutkintalain 17 §:n 1 momentin mukaisesti kutsuttu saapumaan esitutkintaan poliisiasemalle.

Toinen mahdollisuus olisi käsitykseni mukaan ollut selvittää henkilöille, että heillä on joka tapauksessa velvollisuus tulla em. kutsun perusteella poliisiasemalle esitutkintaan asian selvittämiseksi kutsussa määrättävänä aikana, mutta jos se heille sopii, asiaa voidaan pyrkiä selvittämään heti lähtemällä poliisiasemalle. Tässä tapauksessa olisi tullut korostaa, että mukaan lähteminen on vapaaehtoista. Ongelmana tällaisessa tilanteessa on sen varmistaminen, että kohdehenkilö ymmärtää menettelyn vapaaehtoisuuden eikä jää siihen käsitykseen, että hänellä on velvollisuus lähteä poliisin mukaan.

En myöskään pidä poissuljettuna sellaista vaihtoehtoa, että kyseessä oleva valvontakameran kuva olisi poliisin toimesta noudettu poliisiasemalta – joka käsitykseni mukaan sijaitsee varsin lähellä tapahtumapaikkaa – ja olisi pyydetty kohdehenkilöitä odottamaan. Tässäkin tapauksessa paikalle jääminen olisi perustunut vapaaehtoisuuteen.

Kun arvostelemani toimenpide on saamani selvityksen valossa ollut varsin lyhytaikainen, pidän riittävänä saattaa käsitykseni toimenpiteestä päättäneen tilannejohtajana toimineen ylikonstaapelin tietoon.

3.4

Muu kirjoituksesta ilmenevä arvostelu

Muiden toimenpiteeseen osallistuneiden poliisimiesten osalta minulla ei ole aihetta toimenpiteisiin. Saaduissa selvityksissä on kiistetty kirjoituksessa esiintunut epäasianmukainen käytös eikä käytettävissäni olevilla keinoilla asiaan ole saatavissa lisäselvitystä.

Myöskään sen kirjoituksessa esitetyn arvostelun suhteen, että toimenpiteeseen osallistui useita poliisipartioita, minulla ei ole aihetta toimenpiteisiin. Poliisilain 2 §:n 2 momentissa ilmaistun ns. suhteellisuusperiaatteen mukaan poliisimiesten on mitoitettava toimintansa oikein. Oikeana mittana voidaan yleensä pitää kohtuullisuutta, eli käytettävien keinojen ja tavoitteiden välillä on oltava tietty hyväksyttävä suhde. Poliisilla tilanteen alussa olevat tiedot huomioon ottaen minulla ei ole lainmukaisia perusteita arvostella tilanteeseen varautumista. Kuten edellä on todettu, kysymys on ollut vakavasta rikosepäilystä ja poliisilla olleiden alkutietojen mukaan kohteena on ollut neljä henkilöä. Useiden poliisipartioiden kutsuminen paikalle ei käsitykseni mukaan ole tilanteessa ollut suhteellisuusperiaatteen vastaista.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen huolellisuusvelvoitteesta vanhemman rikoskonstaapelin tietoon ja kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen menettelyn lainvastaisuudesta ylikonstaapelin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.